

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Факультет економічної інформатики

Кафедра статистики
та економічного прогнозування

ДИПЛОМНА РОБОТА

«Розробка статистичного забезпечення аналізу
зовнішньої торгівлі товарами та послугами в
Україні та її регіонах»

Виконала:
студентка 4 курсу
групи 6.04.16.12.01
Єлісеєва А. Ю.

Керівник:
к.е.н., доц. Аксьонова І.В.

Мета дипломної роботи: узагальнення теоретичних основ вивчення зовнішньоекономічної діяльності та формування статистичного забезпечення аналізу зовнішньої торгівлі товарами та послугами країни.

Об'єкт аналізу: зовнішньоекономічна діяльність країни та її регіонів.

Предмет аналізу: показники та методи оцінки зовнішньої торгівлі.

В дипломній роботі поставлені та вирішені наступні завдання:

- вивчено основні категорії та узагальнено теорії, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності;
- узагальнено інформаційно-аналітичне забезпечення статистичної оцінки зовнішньої торгівлі;
- сформовано систему основних показників зовнішньої торгівлі;
- розроблено план статистичного спостереження зовнішньої торгівлі товарами та послугами;
- проведено структурно-динамічну оцінку зовнішньоторгівельної діяльності на державному та регіональному рівнях;
- проведено кластерний та дискримінантний аналіз за регіонами України.

Характеристика основних понять зовнішньоекономічної сфери

Поняття	Характеристика
Зовнішньоекономічні відносини	Своєрідний спосіб виявлення особливостей національної економіки і ступеня її відповідності національному змісту міжнародних економічних відносин
Зовнішньоекономічні зв'язки	Торгові, виробничі, науково-технічні та інші економічні зв'язки країни з іншими державами
Зовнішньоекономічна діяльність	Діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами
Зовнішня торгівля	Торгівля будь-якої країни з іншими країнами, що складається з оплачуваного імпорту та експорту товарів

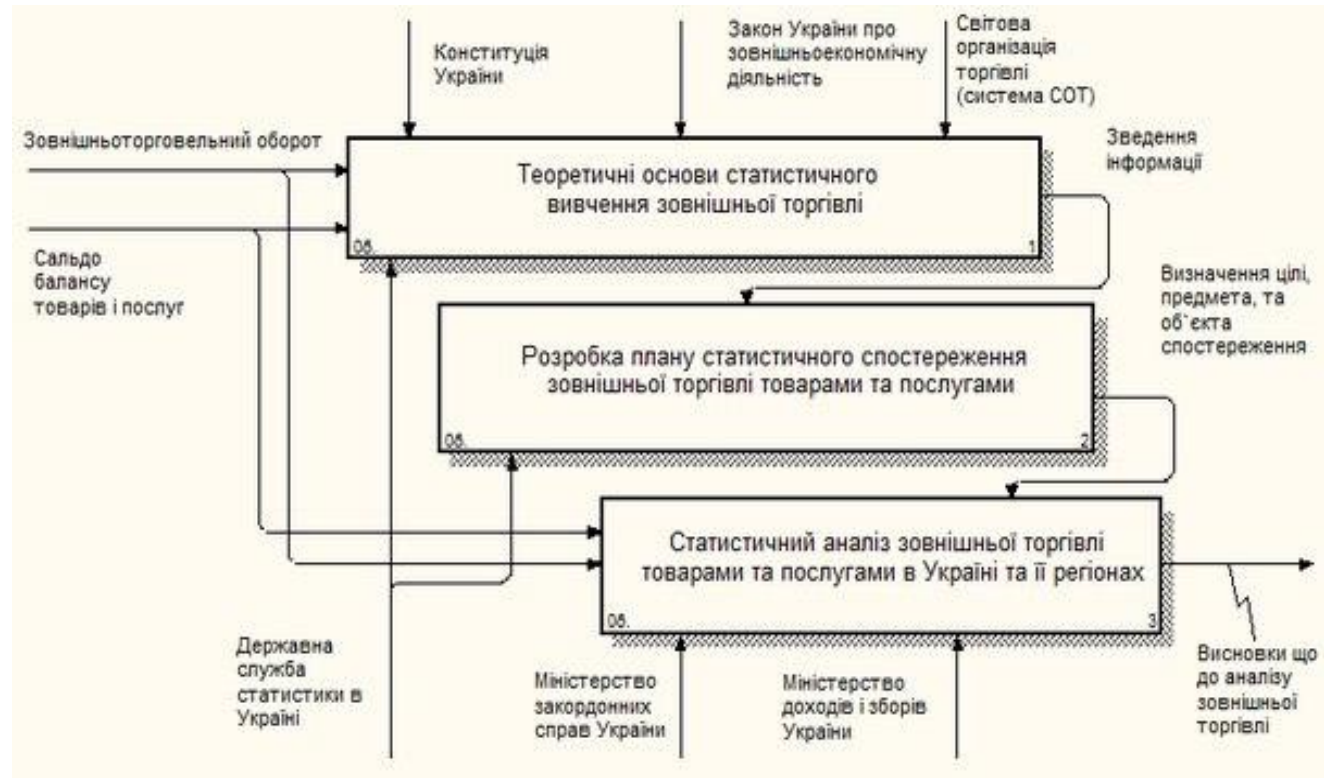

Абсолютні та відносні показники зовнішньої торгівлі

Назва	Формула	Характеристика
Абсолютні показники зовнішньої торгівлі		
Обсяг експорту	ΣE	Увесь обсяг товарів, що вивозиться з країни за звітний період
Обсяг імпорту	ΣI	Увесь обсяг увезених за період іноземних товарів у країну незалежно від подальшого призначення цих товарів
Обсяг зовнішньоторгівельного обороту	$ZTO = E + I$	Сума експорту та імпорту
Зовнішньоекономічне сальдо	$ZEC = E - I$	Різниця між експортом та імпортом
Відносні показники зовнішньої торгівлі		
Експортна квота	$E_k = \frac{E}{\text{ВВП}} \times 100\%$	Показник відкритості економіки, який характеризує ступінь участі країни в міжнародному поділі праці та являє собою процентне відношення експорту
Імпортна квота	$I_k = \frac{I}{\text{ВВП}} \times 100\%$	Показник імпортової залежності
Зовнішньоторговельна квота	$ZTO_k = \frac{E+I}{\text{ВВП}} \times 100\%$	Узагальнюючий показник реальної відкритості (залежності) національної економіки

Декомпозиція процесу статистичного забезпечення аналізу зовнішньої торгівлі товарами та послугами

Етапи статистичного спостереження

Підготовка спостереження	Найвідповідальніший етап, оскільки тут постають і вирішуються основні методологічні та організаційні питання: хто, де, коли проводить спостереження і що для цього необхідно. Тобто на першому етапі складається докладний план статистичного спостереження
Реєстрація статистичних даних	На цьому етапі здійснюється безпосередній процес збирання даних, який потребує чіткої взаємодії, скоординованості всіх виконавчих служб. Від якості збирання залежать точність, повнота, вірогідність та своєчасність статистичної інформації
Формування бази даних	Цей етап передбачає контроль та нагромадження даних спостереження, а також їх збереження. На цьому етапі відпрацьовується система оперативного доступу та пошуку необхідних даних

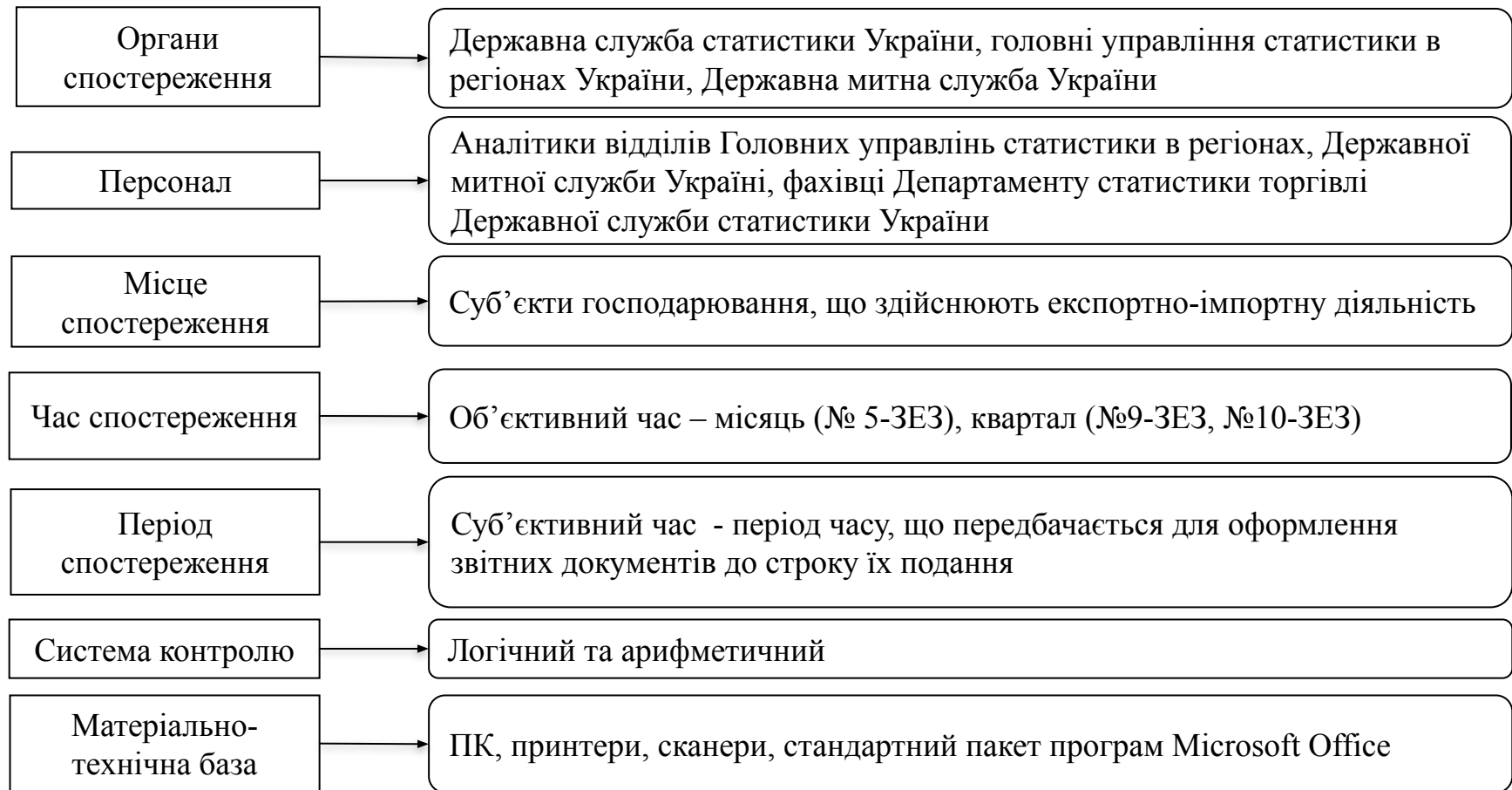
Програмно-методологічні питання плану статистичного спостереження зовнішньої торгівлі товарами та послугами

Мета	Отримання достовірної та повної інформації для аналізу зовнішньої торгівлі товарами та послугами в Україні та регіонах
Об'єкт спостереження	Сукупність товарів та послуг експортно-імпортової діяльності
Одиниця сукупності	Товар або послуга зовнішньоекономічної діяльності
Одиниця спостереження	№ 5-ЗЕЗ (Звіт про експорт (імпорт) товарів, що не проходять митного декларування) №9-ЗЕЗ (Звіт про експорт (імпорт) послуг) №10-ЗЕЗ (Звіт про прямі іноземні інвестиції)
Програма спостереження	Перелік питань, які спостерігаються: асортимент та номенклатура товарів та послуг у зовнішній торгівлі товарами та послугами; об'єм зовнішньої торгівлі товарами та послугами; географічні напрями зовнішньої торгівлі
Вид, форма та спосіб спостереження	Вид: суцільне, поточне Форма: статистична звітність Спосіб: документальний

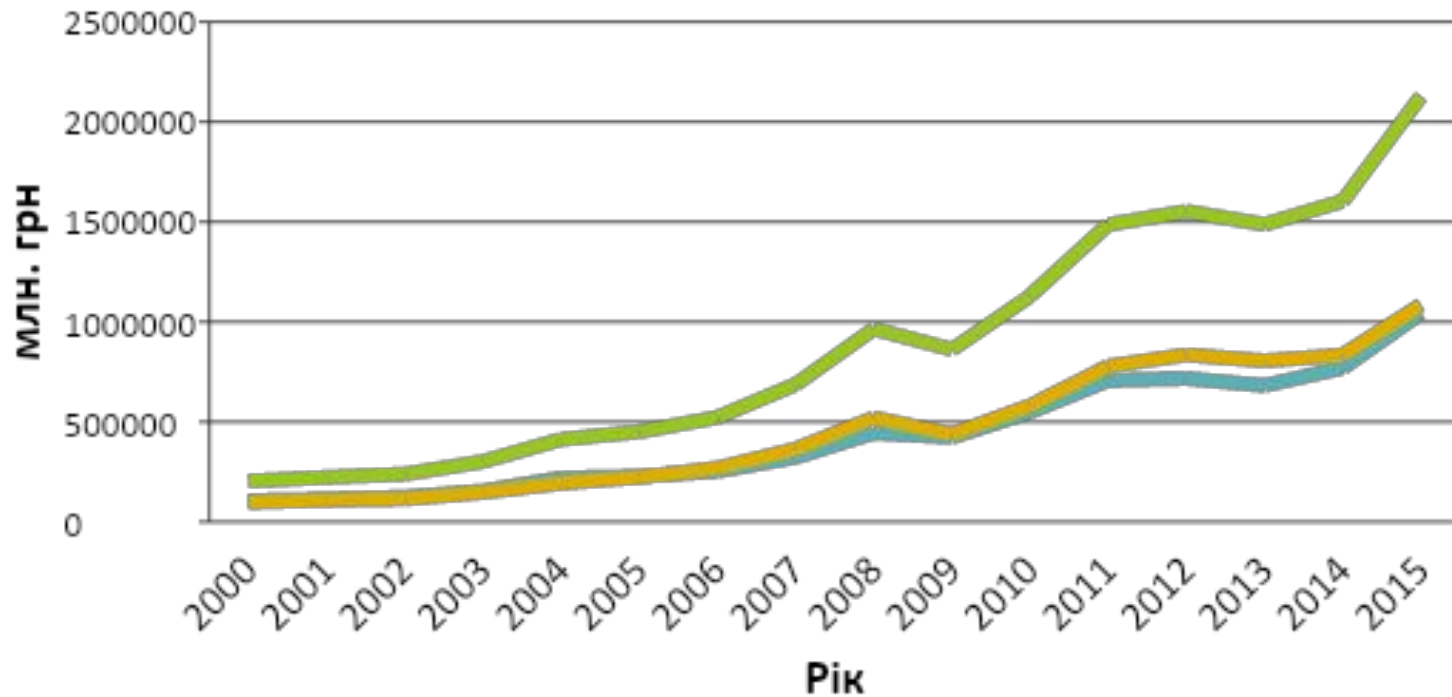

Організаційні питання плану статистичного спостереження зовнішньої торгівлі товарами та послугами

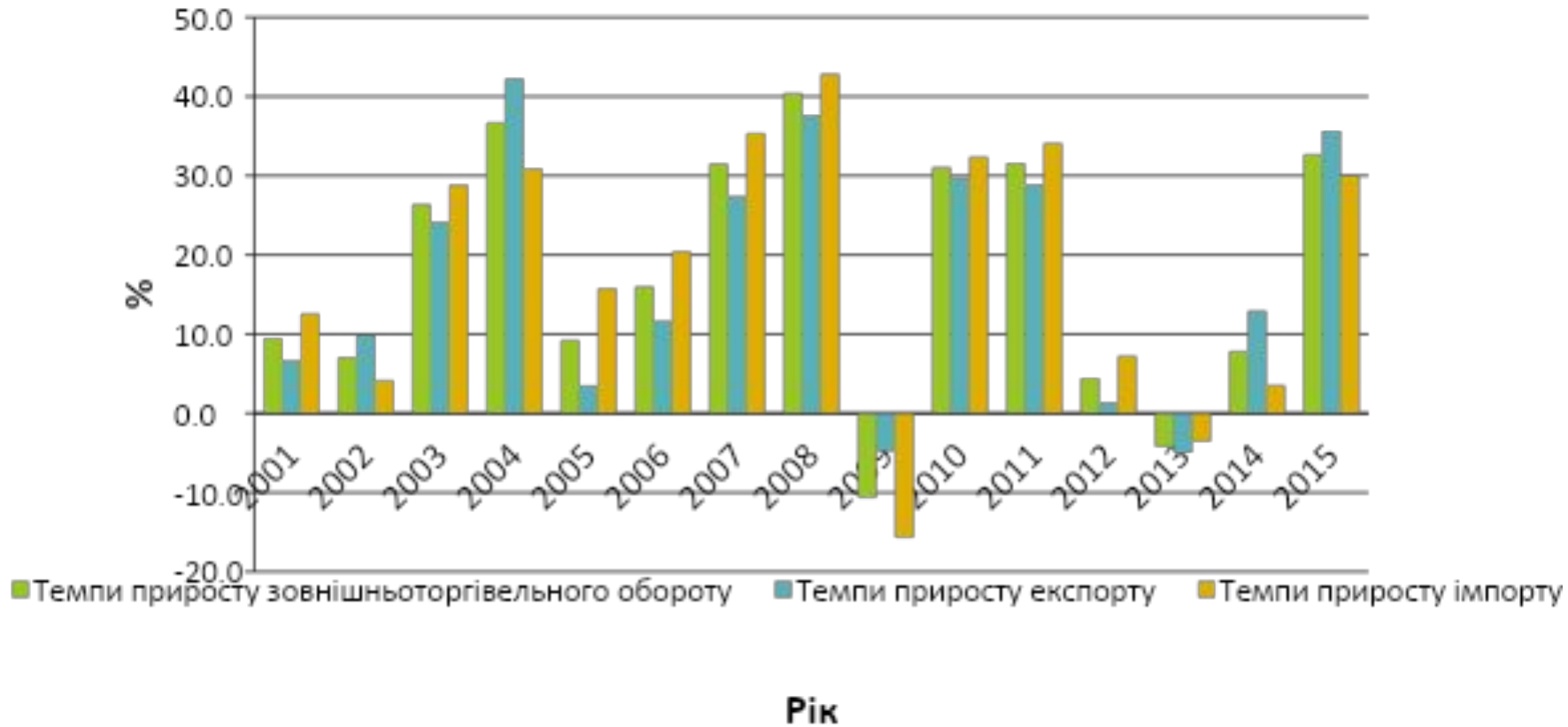
Динаміка експортно-імпортних операцій в Україні за 2000-2015 рр.

- Зовнішньоторгівельний оборот, млн. грн
- Експорт товарів та послуг, млн. грн
- Імпорт товарів та послуг, млн. грн

Зміна показників експортно-імпоротної діяльності України за 2000-2015 рр.

Середні показники інтенсивності динаміки експортно-імпоротної діяльності України за 2000-2015 рр.

Показники	Середній темп росту, %	Середній темп приросту, %	Середній абсолютний приріст, <u>млрд. дол. США</u>
Зовнішньоторгівельний оборот	108,1	8,1	52,2
Експорт товарів та послуг	108,3	8,3	26,5
Імпорт товарів та послуг	108,0	8,0	25,7

Показники	Середній темп росту, %	Середній темп приросту, %	Середній абсолютний приріст, <u>млрд. грн</u>
Зовнішньоторгівельний оборот	116,9	16,9	128,3
Експорт товарів та послуг	116,0	16,0	62,6
Імпорт товарів та послуг	117,4	17,4	65,8

Товарна структура експорту України у 2015 році

Товарна структура імпорту України у 2015 році

Структура експорту послуг України у 2014 році

Структура імпорту послуг України у 2014 році

Коефіцієнт лінійних структурних зрушень в товарній структурі експорту та імпорту

Товарна структура	Експорт, у % до загального		Імпорт, у % до загального	
	2010 рік	2015 рік	2010 рік	2015 рік
Усього	100	100	100	100
Живі тварини; продукти тваринного походження	1,6	2,3	2,1	1,5
Продукти рослинного походження	8,0	21,9	2,7	3,1
Готові харчові продукти	5,2	6,8	4,3	4,4
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	7,0	5,9	11,1	13,7
Недорогоцінні метали та вироби з них	35,0	26,0	7,1	5,5
Мінеральні продукти	13,6	8,5	36,4	31,9
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	11,4	10,8	14,1	17,1
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	6,6	1,9	6,3	4,8
Інші	11,6	15,9	15,9	18,0
Коефіцієнт лінійних структурних зрушень	4,56		1,84	

Коефіцієнт лінійних структурних зрушень в структурі послуг для експорту та імпорту

Структура послуг	Експорт, у % до загального		Імпорт, у % до загального	
	2010 рік	2014 рік	2010 рік	2014 рік
Усього	100	100	100	100
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	4,2	11,6	1,1	0,8
Послуги з ремонту та технічного обслуговування	3,8	2,6	0,9	1,7
Транспортні послуги	67,3	53,0	21,6	21,6
Послуги, пов'язані з подорожами	2,2	2,0	6,4	10,7
Послуги з будівництва	1,2	2,0	2,0	2,3
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	4,2	1,9	20,1	12,6
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	5,9	14,5	5,6	8,0
Ділові послуги	9,9	10,9	18,9	15,6
Інші	1,2	1,5	23,5	26,7
Коефіцієнт лінійних структурних зрушень	4,0		2,5	

Регіональна структура та порівняння (з Харківським регіоном) експортно-імпортних операцій України за 2015 рік

	Структура експорту товарів та послуг, %	Структура імпорту товарів та послуг, %	Відносна величина порівняння за експортом товарів та послуг, %	Відносна величина порівняння за імпортом товарів та послуг, %
Україна	100	100	-	-
Вінницька	2,1	0,8	0,58	0,20
Волинська	1,5	1,8	0,43	0,46
Дніпропетровська	15,1	9,9	4,25	2,59
Донецька	9,2	3,9	2,59	1,02
Житомирська	1,1	0,7	0,30	0,18
Закарпатська	2,9	2,8	0,81	0,75
Запорізька	6,9	3,2	1,95	0,83
Івано-Франківська	0,9	0,9	0,27	0,22
Київська	4,3	7,5	1,22	1,96
Кіровоградська	1,0	0,4	0,28	0,09
Луганська	0,6	1,1	0,17	0,30
Львівська	3,6	4,1	1,00	1,08
Миколаївська	4,6	1,7	1,30	0,45
Одеська	5,9	3,0	1,66	0,79
Полтавська	3,5	2,6	0,98	0,69
Рівненська	0,9	0,6	0,25	0,16
Сумська	1,5	1,3	0,41	0,34
Тернопільська	0,8	0,7	0,21	0,19
Харківська	3,6	3,8	1,00	1,00
Херсонська	0,6	0,4	0,17	0,11
Хмельницька	1,0	0,7	0,27	0,19
Черкаська	1,0	0,7	0,29	0,18
Чернівецька	0,3	0,2	0,08	0,06
Чернігівська	1,3	1,1	0,36	0,28
м.Київ	25,9	46,1	7,28	12,06

Коефіцієнти випередження (відставання) темпів росту експорту та імпорту від ВВП

Рік	Темп росту відносно базисного періоду (2005 рік)			Коефіцієнт випередження	
	Номінальний ВВП, %	Експорт товарів та послуг, %	Імпорт товарів та послуг, %	Темп зростання експорту до темпу зростання ВВП	Темп зростання імпорту до темпу зростання ВВП
2005	100	100	100	-	-
2006	123,3	111,64	120,42	0,91	0,98
2007	163,3	142,22	162,99	0,87	1,00
2008	214,8	195,76	232,87	0,91	1,08
2009	206,9	186,39	196,31	0,90	0,95
2010	245,2	241,74	259,87	0,99	1,06
2011	298,2	311,53	348,47	1,04	1,17
2012	319,1	315,66	373,69	0,99	1,17
2013	329,6	300,06	360,39	0,91	1,09
2014	354,9	338,88	373,12	0,95	1,05
2015	448,4	459,64	484,90	1,03	1,08

Дендрограма об'єднання регіонів у кластерні групи за показниками експортно-імпортової діяльності

Регіони, що увійшли до першого, другого та третього кластерів та їх відстані від центру за алгоритмом k-середніх

Members of Cluster Number 1 (and Distances from Respective Cluster contains 8 cases)	
	Distance
Запорізька	0,293805
Київська	0,241268
Луганська	0,151596
Львівська	0,146001
Миколаївська	0,259699
Одеська	0,434971
Полтавська	0,219789
Харківська	0,181082

Members of Cluster Number 2 (and Distances from Respective Cluster contains 14 cases)	
	Distance
Вінницька	0,080801
Волинська	0,045099
Житомирська	0,025275
Закарпатська	0,210132
Івано-Франківська	0,061319
Кіровоградська	0,047021
Рівненська	0,036541
Сумська	0,035844
Тернопільська	0,064763
Херсонська	0,061058
Хмельницька	0,031304
Черкаська	0,060971
Чернівецька	0,117744
Чернігівська	0,026407

Members of Cluster Number 3 (and Distances from Respective Cluster contains 2 cases)	
	Distance
Дніпропетровська	0,153215
Донецька	0,153215

Графік середніх значень показників за кластерами

Основні характеристики регіонів України за кластерами у 2014 році

Номер кластеру	Перелік регіонів України, що входять до кластеру	Основні характеристики кластеру
Перший кластер	Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська	Області зі збалансованим співвідношенням експорту та імпорту. Присутнє економічне зростання
Другий кластер	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська	Області з критично низькими значеннями показників експортно – імпортої діяльності та перевищенням імпорту над експортом. Відсутнє економічне зростання
Третій кластер	Дніпропетровська, Донецька	Області з найбільшим перевищенням обсягів експорту над обсягами імпорту, для яких характерні дещо менша залежність від імпорту та вищий рівень експортного потенціалу

Міграція регіонів України у 2000-2014 рр.

	1930	2010	2011	2012	2013	2014
1й кластер	Київська, Одеська, Харківська		Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Одеська, Харківська	Київська, Одеська, Харківська	Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Харківська	Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська
2й кластер	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівенська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігавська		Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Рівенська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігавська	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівенська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігавська	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Полтавська, Рівенська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігавська	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська, Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська
3й кластер	Дніпропетровська, Донецька		Дніпропетровська, Донецька	Дніпропетровська, Донецька	Дніпропетровська, Донецька	Дніпропетровська, Донецька

Значення критерію Махаланобіса та графік розсіювання об'єктів у просторі канонічних коренів за методологією дискримінантного аналізу

Squared Mahalanobis Distances from Group Centroids
Incorrect classifications are marked with *

Case	Observed Classif.	G_1:1 p=,33333	G_2:2 p=,58333	G_3:3 p=,08333
Вінницька	G_2:2	24,9793	2,0326	525,9814
Волинська	G_2:2	33,7448	0,4472	573,2869
Дніпропетровська	G_3:3	329,0183	547,8610	4,3006
Донецька	G_3:3	361,4590	587,6301	4,3006
Житомирська	G_2:2	31,0082	0,1249	557,6472
Закарпатська	G_2:2	24,1688	6,3127	519,1177
Запорізька	G_1:1	14,1784	60,4517	269,2320
Івано-Франківська	G_2:2	29,1165	0,8434	552,2809
Київська	G_1:1	9,4532	46,6677	353,5651
Кіровоградська	G_2:2	27,5376	0,6299	539,6937
Луганська	G_1:1	2,8775	26,1635	359,5030
Львівська	G_1:1	9,2248	23,5898	416,0527
Миколаївська	G_1:1	10,5391	17,9130	424,8168
Одеська	G_1:1	15,9820	70,9270	324,0450
Полтавська	G_1:1	8,9583	39,0807	338,4067
Рівненська	G_2:2	35,5004	0,2778	580,4002
Сумська	G_2:2	26,7046	0,7603	541,4599
Тернопільська	G_2:2	41,5948	0,8266	605,5868
Харківська	G_1:1	8,4760	47,0895	321,5728
Херсонська	G_2:2	40,5018	0,6273	599,0781
Хмельницька	G_2:2	34,1734	0,2536	572,1343
Черкаська	G_2:2	26,9681	0,8072	539,6435
Чернівецька	G_2:2	51,2825	2,6171	640,3644
Чернігівська	G_2:2	30,7677	0,1489	558,2643

Значення критерію Махаланобіса для Харківського регіону на наступний період

Case	Squared Mahalanobis Distances from Group Centroids Incorrect classifications are marked with *			
	Observed Classif.	G_1:1 p=,33333	G_2:2 p=,58333	G_3:3 p=,08333
Вінницька	G_2:2	24,9793	2,0326	525,9814
Волинська	G_2:2	33,7448	0,4472	573,2869
Дніпропетровська	G_3:3	329,0183	547,8610	4,3006
Донецька	G_3:3	361,4590	587,6301	4,3006
Житомирська	G_2:2	31,0082	0,1249	557,6472
Закарпатська	G_2:2	24,1688	6,3127	519,1177
Запорізька	G_1:1	14,1784	60,4517	269,2320
Івано-Франківська	G_2:2	29,1165	0,8434	552,2809
Київська	G_1:1	9,4532	46,6677	353,5651
Кіровоградська	G_2:2	27,5376	0,6299	539,6937
Луганська	G_1:1	2,8775	26,1635	359,5030
Львівська	G_1:1	9,2248	23,5898	416,0527
Миколаївська	G_1:1	10,5391	17,9130	424,8168
Одеська	G_1:1	15,9820	70,9270	324,0450
Полтавська	G_1:1	8,9583	39,0807	338,4067
Рівненська	G_2:2	35,5004	0,2778	580,4002
Сумська	G_2:2	26,7046	0,7603	541,4599
Тернопільська	G_2:2	41,5948	0,8266	605,5868
Харківська	G_1:1	8,4760	47,0895	321,5728
Херсонська	G_2:2	40,5018	0,6273	599,0781
Хмельницька	G_2:2	34,1734	0,2536	572,1343
Черкаська	G_2:2	26,9681	0,8072	539,6435
Чернівецька	G_2:2	51,2825	2,6171	640,3644
Чернігівська	G_2:2	30,7677	0,1489	558,2643
Харківська (2015)	---	52,7593	70,5611	473,0113

В ході написання дипломної роботи були здобуті наступні компетентності:

- здатність узагальнювати теоретичний матеріал, аналізувати та давати загальну оцінку показникам, що характеризують зовнішню торгівлю;
- вміння розробляти план статистичного спостереження зовнішньої торгівлі;
- здатність доцільно використовувати статистичні методи для оцінки зовнішньої торгівлі;
- вміння проводити кластерний аналіз, інтерпретувати представлені результати, характеризувати кожен з отриманих кластерів;
- вміння проводити дискримінантний аналіз, що підтверджує правильність розділення на кластери.

Дякую за увагу!